

„SZTANDAR” reż. Mirosław Kijowicz

Opracowanie Anna Pokłosiewicz

I. PODSTAWOWE TECHNIKI NAUCZANIA

STOPKLATKA	
Wskazówki dla nauczyciela Pokaż uczniom kadr przedstawiający osoby z pochodą (00:59). Pokaż uczniom kadr przedstawiający „dobra konsumpcyjne” (04:04). Pokaż uczniom fragment od włączenia płyty gramofonowej do oglądania obrazków na rzutniku (04:26–05:14). Pokaż kadr przedstawiający uczestników pochodą stojących równo w szeregu (06:21).	Pytania do uczniów • Jak można opisać bohaterów filmu? Czym się charakteryzują? • Wymieńcie i opiszcie wszystkie przedmioty, które pojawiły się w kadrze. Z jakim stylem życia się kojarzą? • Z kim kojarzą się tak ustawieni bohaterowie? • Jak myślicie, jaki efekt chciał uzyskać autor filmu?
DŹWIĘK I OBRAZ	
Wskazówki dla nauczyciela Pokaż fragment od 02:54 do 03:18. PODPowiedź: Warto wprowadzić pojęcie dźwięku diegetycznego (będącego elementem narracji, słyszanego przez postaci) oraz dźwięku niediegetycznego (czyli takiego, który jest tłem, nie jest częścią świata przedstawionego, jest słyszalny tylko przez widzów). Wprowadzenie tych pojęć może być dobrym punktem wyjścia do rozważań na temat muzyki w filmie – dla kogo jest, czemu służy, czy zazwyczaj muzyka, którą słyszymy w filmie jest diegetyczna, czy niediegetyczna?	Pytania do uczniów • Jaką funkcję spełnia w tym filmie muzyka? PODPowiedź: Muzyka zastępuje narratora oraz ścieżki dialogowe między postaciami. • Do jakiego gatunku muzycznego można zakwalifikować muzykę występującą w filmie? PODPowiedź: Ścieżką muzyczną jest tu jazz, muzyka kojarząca się z wolnością i niezależnością, która od 1949 do 1956 była zabroniona w Polsce. Jazz narodził się na początku XX wieku jako manifestacja wolności. Pierwszy jazz grali potomkowie niewolników na południu Stanów Zjednoczonych. Charakteryzuje się dużą spontanicznością oraz improwizacją, dlatego jest uważany za doskonały manifest łączący w sobie idee wolności, niezależności i otwartości na inność. • Jaką funkcję w filmie pełni sztandar i dlaczego

	<p>film został tak zatytułowany?</p> <p><u>PODPOWIEDŹ</u>: Sztandar jest symbolem unifikacji, kojarzony z pochodami, w których każdy musi być taki sam. Twórca filmu zastanawia się nad wartością i znaczeniem indywidualizmu oraz funkcjonowaniem w grupie. Sztandar staje się pretekstem do tych rozważań.</p> <ul style="list-style-type: none">• Które dźwięki/muzykę w obejrzanym fragmencie słyszą bohaterowie, a których nie? Jak myślicie, czemu służy taki zabieg?
CZOŁÓWKA I TYŁÓWKA	
<p style="text-align: center;">Wskazówki dla nauczyciela</p> <p>Pokaż napisy początkowe (od początku do 00:13).</p> <p><u>PODPOWIEDŹ</u>: Warto zwrócić uwagę na informację o tym, kto jest odpowiedzialny za realizację tego filmu – Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku Białej. Studio wyprodukowało m.in. „Reksia” i „Bolka i Lolka”. Działa do dziś.</p> <p>Pokaż napisy końcowe (od 06:39 do końca).</p> <p>Pokaż napisy początkowe (od początku do 00:13) oraz napisy końcowe (od 06:39 do końca).</p>	<p style="text-align: center;">Pytania do uczniów</p> <ul style="list-style-type: none">• Jakie informacje podają napisy początkowe? Czego się z nich dowiadujemy?• Dlaczego w tyłówce widzimy same obrazy miasta, bez ludzi?• Czym jest budynek z kopułą i dlaczego od niego się zaczyna i na nim kończy film?• Jak opisać czcionkę, którą zastosowano w filmie? Ile jest jej rodzajów? Dlaczego? <p><u>PODPOWIEDŹ</u>: Wszystkie napisy są wykonane jedną czcionką, jedynie tytuł jest inny. Można to interpretować w ten sposób, że jest to film o indywidualizmie, o byciu innym w bezimennym, jednakowym tłumie.</p>
UJĘCIE	
<p style="text-align: center;">Wskazówki dla nauczyciela</p> <p>Wyświetl fragment ukazujący widok na plac, na którym pojawia się pierwszy uczestnik pochodu (00:15–00:32).</p>	<p style="text-align: center;">Pytania do uczniów</p> <ul style="list-style-type: none">• Jakie plany filmowe zastosowane w tym ujęciu możecie wymienić?

<p>Wyświetl fragment od 01:59 do 04:05.</p>	<ul style="list-style-type: none">• Z ilu ujęć składa się ten fragment? Czy są to ujęcia długie, czy krótkie? Co zmienilibyście w tym fragmencie, żeby dodać mu więcej dynamiki? <p><u>PODPOWIEDŹ:</u> Ujęcia liczymy poprzez cięcia montażowe – każde cięcie jest zakończeniem jednego ujęcia i rozpoczęciem kolejnego. W tym filmie ujęcia są długie, większość z nich jest filmowana w planie ogólnym lub pełnym. Warto porozmawiać z uczniami o planach filmowych i jak stosowanie różnych z nich dodaje dynamiki filmowi. W tym fragmencie można byłoby dodać zbliżenia, np. na obiekty wyjmowane z głowy bohatera. To wpłynęłoby na rytm, dynamikę i atrakcyjność obrazu.</p>
TRANSFORMACJE RODZAJOWE	
<p style="text-align: center;">Wskazówki dla nauczyciela</p> <p>Pokaż fragment, w którym widać projekcję obrazków z projektora (05:01–05:15).</p> <p>Po lekturze całego filmu, porozmawiaj z uczniami o technikach animacji.</p>	<p style="text-align: center;">Pytania do uczniów</p> <ul style="list-style-type: none">• Z jakim stylem w sztuce charakterystycznym dla okresu powojennego kojarzą się obrazy wyświetlane na projektorze? <p><u>PODPOWIEDŹ:</u> Warto zwrócić uwagę na styl pokazywanych obrazków i wprowadzić pojęcie pop-artu, które w czasie, kiedy powstał film było w pełni rozkwitu. Pop-art narodził się w kulturze zachodniej, był kontrą do ówczesnej rzeczywistości polskiej. Najlepiej rozwinął się w Wielkiej Brytanii oraz USA. W obrazkach puszcanych z projektora można znaleźć nawiązania do reklam prasowych, kolaży, billboardów, wywiadów z gwiazdami. W pewnym momencie pojawia się twarz osoby podobnej do bohaterów, również ze sztandarem. Być może to speaker telewizyjny? Jego obecność przypomina naszym bohaterom po co się tu zebrali.• Wymieńcie wszystkie rodzaje tekstów kultury, które dostrzegacie w tym fragmencie.• W jakiej technice został wykonany film? Czy znacie inne filmy wykonane w tej technice?<p><u>PODPOWIEDŹ:</u> Jest to animacja wycinankowa. Przy tej okazji warto powiedzieć uczniom o róż-</p></p>

nych typach animacji – np. animacja komputerowa, rysunkowa, plastelinowa, sypankowa czy wycinankowa. Przykładem animacji wycinankowej jest np. seria filmów z Gapiszonem [jeden z odcinków, wraz z omówieniem, dostępny jest w Filmotece Szkolnej, [Lekcja 55: ABC animacji](#)] czy filmy animowane Jana Lenicy.

- Które elementy ze świata przedstawionego są elementami z innego materiału? Jak nazywa się takie łączenie różnych form? Czy możecie podać przykłady tego typu prac?

PODPowiedź: Poza narysowanymi postaciami pojawiają się fragmenty materiałów tekstylnych (sztandary) oraz wycinki z gazet, fotografie. Takie połączenie różnych materiałów to oczywiście kolaż. Przy tej okazji można powiedzieć o początkach kolażu oraz nawiązać do pop-artu.

II. KLUCZOWE PYTANIA

PRACA KAMERY

- Z jakiego rodzaju ruchami kamery mamy do czynienia w sekwencji od 00:15 do 00:58?
- Z jakiego rodzaju ruchami kamery mamy do czynienia w sekwencji od 04:30 do 04:56?
- Z jakiego rodzaju ruchami kamery mamy do czynienia w sekwencji od 06:31 do 06:34?
- Z jakiej perspektywy kręcone są postaci?

PODPOWIEDŹ: Zdjęcia kręcone są z góry, z ptasiej perspektywy, widz ma wrażenie, że wszystko jest płaskie, w obrazie nie ma głębi. Ten zabieg pozwala ująć kamerze szerszy obraz miasta, pokazując powtarzalne budynki, jednolite kolory. Pierwsze ujęcie kręcone jest w planie totalnym, od 00:21 następuje najazd kamery do planu ogólnego, w 00:33 następuje cięcie, w kadrze widać fragment ulicy, pojawiają się kolejne osoby. Od 00:35 następuje jazda kamery w prawo, podążając za krokiem widocznych w kadrze postaci. W 00:58 następuje kolejne cięcie, po którym widzimy postaci w innym planie – w półzbliżeniu. Twarze postaci wypełniają cały kadr, widzimy, że wszyscy są jednakowi i trzymają w dłoniach identyczne sztandary. Od 04:30 do 04:56 mamy do czynienia z panoramą – kamera powolnie przejeżdża przez bohaterów pokazując ich w planie ogólnym, dzięki czemu dokładnie widzimy co robią, jaką rzecz oglądają, w jak licznej grupie stoją. Od 06:31 do 06:34 następuje odjazd kamery. Z planu pełnego kamera cofa się do planu totalnego, dokładnie tak samo jak było na samym początku.

KOLORYSTYKA

- Jakie barwy widać w filmie? Jak je interpretować?
- Jak, według koloru, pogrupować obiekty, które widzimy w filmie?

PODPOWIEDŹ: Miasto jest jednolite, szaro-bure. Sztandary są niebieskie – nie mogłyby być czerwone, ponieważ to byłoby zbyt dosłownym nawiązaniem do ówczesnej sytuacji politycznej w Polsce. Niebieski jest odwrotnym kolorem do czerwonego – tak, jak czerwony kojarzy się z agresją, krwią, tak niebieski to kolor spokoju, nieba. Dobra konsumpcyjne są w żywych, ciepłych, odcinających się od wszechobecnej szarzyzny kolorach, co podkreśla ich atrakcyjność.

POSTACI

- Kim są bohaterowie filmu? Czym się różnią, co ich do siebie upodabnia?

PODPOWIEDŹ: Postaci to 11 identycznych mężczyzn oraz jeden inny, który w końcu okazuje się być taki sam jak reszta. Można zwrócić uwagę na motyw everymana, czyli kogoś wtapiającego się w tłum, niewyróżniającego się, mającego podobne marzenia i ambicje do wszystkich innych.

MIEJSCE AKCJI

- Gdzie rozgrywa się akcja filmu? Jak można opisać to miejsce?

PODPOWIEDŹ: Miejscem akcji jest przeciętne miasto – nie ma w nim żadnych charakterystycznych budynków, są tylko jednakowe ulice, monotonne budynki i zupełnie zwyczajny plac – miejsce każde i żadne. Nie ma neonów, reklam, niczego, co kierowałoby nas w stronę konkretnego miejsca.

UJĘCIA

- Jak interpretować scenę od 05:01 do 05:55? Co symbolizuje uwolniony z klatki ptak?

PODPOWIEDŹ: Ważnym „dobrem konsumpcyjnym” jest tu projektor – „okno na świat” – łącznik z inną rzeczywistością. Postaci oglądają obrazy symbolizujące konsumpcyjny styl życia – reklamy, wycinki z kolorowych czasopism, gwiazdy filmowe. W pewnym momencie jeden z uczestników przynosi ptaka w klatce i go wypuszcza – to synonim odzyskanej wolności. Postaci gonią za nim i w końcu, mocno go kiereszując, łapią. To działanie jest podsumowaniem całego motywu obcowania z zakazaną kulturą zachodu – uczestnicy mają świadomość, że nie powinni tego robić, że sytuacja zaczyna wymykać się spod kontroli i że trzeba znowu nad nią zapanować. Dlatego ptak jest taki pokiereszowany, ale udaje się go schwytać i na powrót włożyć do klatki.

MUZYKA I DŹWIĘK

- Jaki gatunek muzyczny reprezentuje ścieżka dźwiękowa filmu?

PODPOWIEDŹ: Tym gatunkiem jest jazz, który kojarzy się z wolnością i niezależnością, stanowi więc ciekawe tło dla tematyki filmu.

- Kto jest autorem muzyki? Z jakich innych filmów znane jest to nazwisko?

PODPOWIEDŹ: Autorem muzyki jest Krzysztof Komeda, znany polski jazzman, autor muzyki do 65 filmów m.in. do „Niewinnych czarodziejów” w reż. Andrzeja Wajdy, „Do widzenia, do jutra” w reż. Janusza Morgensterna, filmów Romana Polańskiego: „Ssaki” – [Lekcja 28: W społeczeństwie], „Dwaj ludzie z szafą” – [Lekcja 29: Obcy i swój], „Nóż w wodzie”, „Dziecko Rosemary”, ponadto współpracował z Andrzejem Kondratiukiem (m.in. przy „Klubie profesora Tutki”).

- Wsłuchując się w muzykę we fragmencie – od początku do 01:57 – opowiedzcie jakie emocje wywołuje muzyka w tej części filmu? Jakie instrumenty tu występują?
- Wsłuchując się w muzykę we fragmencie od 01:58 do 02:48 – opowiedzcie jak muzyka zmienia się w tym fragmencie? Jaki instrument słychać? Jak można to interpretować?

PODPOWIEDŹ: Trąbka wprowadza lekkość, kojarzy się z fragmentem solowym, kiedy uwaga jest zwrócona na jedną osobę.

- Słuchając muzyki we fragmencie od 02:52 do 04:29 – zastanówcie się, jaki motyw muzyczny pojawia się od tego momentu? Jaki to instrument? Jak można interpretować jego obecność?

PODPOWIEDŹ: Saksofon wprowadza jeszcze inny nastrój niż trąbka – kojarzy się z czymś wyrafinowanym, zmysłowym, pociągającym. Doskonale komponuje się z dobrami konsumpcyjnymi, które zaczynają się pojawiać.

- Jak odbierać muzykę fragmentu od 04:29 do 06:01? Ile instrumentów się tu pojawia?

PODPOWIEDŹ: W tym fragmencie muzyka jest najbardziej „pełna”, można interpretować to w ten sposób, że instrumenty się łączą wtedy, kiedy spotykają się różne światopoglądy – te nastawione ideowo z tym nastawionym inaczej, konsumpcyjnie. Wtedy dopiero świat jest pełnowartościowy, kiedy jest też różnorodny.

- Z jakim ruchem oraz grupą społeczną kojarzony jest jazz?

PODPOWIEDŹ: Muzyka jazzowa kojarzy się z wolnością i niezależnością. Jazz narodził się na początku XX wieku jako manifestacja wolności. Pierwszy jazz grali potomkowie niewolników. Charakteryzuje się dużą spontanicznością oraz improwizacją, dlatego jest uważany za doskonały manifest łączący w sobie idee wolności, niezależności, otwartości na inność i demokracji.

MOTYWY

- Wspólnota, funkcjonowanie w grupie. Jak przedstawiona jest grupa, społeczność, w filmie?
- Indywidualizm. Jak się objawia postawa indywidualisty w grupie i co dla niej oznacza?

- Konsumpcjonizm. Czym są dobra wyciągnięte z głowy postaci nr 6? Skąd te rzeczy pochodzą? Czy podobne dobra w tamtych latach były w domach uczniów, jeżeli tak, to skąd się brały? Warto tu powiedzieć o żelaznej kurtynie, o ideologii komunizmu, o propagandzie „zgniłego Zachodu”.
- Wolność. Przeanalizujcie scenę uwolnienia ptaka z klatki (05:16–05:55). Co symbolizuje ptak? Co oznacza jego uwolnienie? Czemu zostaje ponownie schwytany?
- Everyman. Kim są bohaterowie filmu? Jak się to odnosi do ustroju, który panował w Polsce w roku powstania filmu (1965)?

KOMPOZYCJA (MISE EN SCENE)

- Z jakiej perspektywy widać miejsce wydarzeń? Jak to wpływa na odbiór filmu?
- Jakie plany filmowe przeważają w filmie? Jak to wpływa na jego odbiór? Czy warto byłoby dodać jakieś plany? Jeżeli tak, to jakie?

PODPOWIEDŹ: W filmie jest bardzo niewiele zbliżeń, większość ujęć jest kręcona w planie dalekim i pełnym. W zbliżeniach mogłyby być pokazywane przedmioty wyjmowane z głowy oraz twarze współtowarzyszy. Taki zabieg zmieniłby zupełnie dynamikę filmu i miałby duży wpływ na odbiór całości.

- Jakie cechy ma miasto pokazane w filmie. Czego mu brakuje w porównaniu z prawdziwymi miastami?

PODPOWIEDŹ: Miasto jest bezimiennie, nie widać w nim żadnego charakterystycznego elementu, są tylko identyczne budynki, puste ulice i chodniki. Nie ma żadnych szyldów, ani żadnych śladów ludzkiej obecności np. na chodnikach czy w oknach. To miejsce wszędzie i nigdzie.

- Które elementy pojawiające się w filmie pochodzą spoza świata przedstawionego? Jakie to rzeczy? Dlaczego nie pasują do rzeczywistości bohaterów?

PODPOWIEDŹ: Warto wprowadzić uczniów w temat realiów życia w PRL, opowiedzieć o problemach z zaopatrzeniem oraz o zupełnej izolacji ze światem zachodu.

MONTAŻ

- Jaki rodzaj montażu zastosowano w tyłówce? Jak wpływa on na tempo i rytm narracji?

PODPOWIEDŹ: Montaż jest bardzo ważnym etapem powstawania filmu. Na tym etapie decydujemy jaki charakter będzie miał film. W filmie „Sztandar” montaż jest prosty, twardy. Na końcu zastosowano przenikanie, co po twardych cięciach widocznych w filmie, nadaje mu melancholijnego wydźwięku. Przenikanie często jest stosowane w momencie, kiedy twórca chce przenieść opowiadaną historię w widoczny sposób w inny wymiar– np. kiedy następuje retrospekcja lub kiedy bohater opowiada swój sen. Tutaj przenikające obrazy bezimiennego miasta wprowadzają dystans do opowiadanej historii, dają przestrzeń widzowi na własne przemyślenia oraz wnioski.

NARRACJA

- Czy narracja w filmie ma charakter subiektywny czy obiektywny? Jakie czynniki o tym decydują?
- Czy narracja w filmie ma charakter linearny czy nielinearny?

III. POMYSŁY NA ĆWICZENIA

PISANIE I CZYTANIE

- Poproś uczniów o napisanie brakującej ścieżki dialogowej do filmu – uczniowie w niewielkich grupach zastanawiają się, jak mogłyby brzmieć rozmowy między bohaterami filmu i zapisują je, aby następnie swoją pracą podzielić się z resztą klasy.
- Poproś uczniów, aby wcieliili się w narratora wszechwiedzącego i napisali dla niego kwestię (praca indywidualna), a następnie wybrani uczniowie niech zaprezentują swoją pracę klasie.

SŁUCHANIE I MÓWIENIE

- Przesłuchajcie z klasą podkładu muzycznego do filmu „Sztandar” – zapytaj uczniów, czym, według nich, charakteryzuje się jazz? Jakie instrumenty są charakterystyczne dla tego gatunku muzycznego? Czy wszystkie pojawiły się w ścieżce dźwiękowej? Następnie porozmawiajcie o kompozytorze tej muzyki – Krzysztofie Komedzie. Czy to nazwisko jest znane? Do jakich jeszcze filmów tworzył muzykę?

PODPOWIEDŹ: Krzysztof Komeda napisał muzykę do 65 filmów m.in. do:

- „Niewinnych czarodziejów” w reż. Andrzeja Wajdy,
 - „Do widzenia, do jutra” w reż. Janusza Morgensterna,
 - filmów Romana Polańskiego: „Ssaki” [[Lekcja 28: W społeczeństwie](#)], „Dwaj ludzie z szafą” – [[Lekcja 29: Obcy i swój](#)],
 - ponadto współpracował z Andrzejem Kondratiukiem (m.in. przy „Klubie profesora Tutki”).
- Podziel klasę na grupy. Każda ma napisać przemowę, w której opisz fabułę filmu oraz płynące z niej wnioski. Na koniec każda grupa prezentuje swoją przemowę przed resztą klasy. Uczniowie muszą zaplanować też formę prezentacji tak, żeby była ciekawa i zaskakująca dla klasy.

ĆWICZENIA PRAKTYCZNE

- Podziel klasę na grupy i zaproponuj, żeby każda grupa podłożyła inny podkład muzyczny do wybranego fragmentu filmu. Mogą to być istniejące utwory lub nagrane krótkie fragmenty instrumentalne odtworzone przez uczniów. Propozycja gatunków:

- muzyka klasyczna,
- disco polo,
- folk,
- hip-hop.

Po wykonaniu zadania porozmawiajcie o tym, jak podłożenie danej muzyki zmienia znaczenie, nastrój i odbiór danej sceny.

- Podziel klasę na grupy i poproś, żeby każda grupa dołożyła do wybranych fragmentów dźwięki, które mogłyby się pojawić w tym filmie (stukot butów, rozmowy w tle, dźwięki miasta etc.).
- Podziel klasę na grupy i zaproponuj, żeby każda grupa do wybranego fragmentu filmu, dograła narratora w formie kroniki filmowej. Co taki narrator mógłby mówić, jakim tonem?

KSZTAŁCENIE WIELOKIERUNKOWE

- Poproś uczniów, żeby zastanowili się z kim się bardziej utożsamiają i dlaczego – czy z grupą bohaterów, czy z tym pojedynczym, spóźnionym. Jak uzasadniają swój wybór? Propozycja ćwiczenia: debata oksfordzka. Jeżeli uczniowie nie mogą się zdecydować, którą opcję wybierają, można podzielić ich na grupy i przypisać dany wybór.

- Jak ta historia mogłaby się potoczyć, gdybyśmy skończyli oglądać film w 02:40? Niech uczniowie dopiszą swoje ciągi dalsze tej historii.

PODPOWIEDŹ: Tu powinien pojawić się motyw funkcjonowania w grupie, podążania za grupą, ale też lidera, kogoś, kto w pojedynkę może zmienić sposób funkcjonowania danej grupy. Można zadać uczniom pytanie, czy znają takie przykłady z historii?

Wykorzystano format analiz filmoznawczych przygotowany na podstawie opracowań British Film Institute.

Organizator:

Współfinansowanie:

